

ANG PARAAN AT MGA ELEMENTO NG PAGTUTURO NI ROQUE J. FERRIOLS, SJ, TUNGO SA MATINONG PAG-UUNAWA

Albert M. Lagliva

ABSTRACT

The paper is an exposition of Roque J. Ferriols's ideas on the proper method and the elements necessary to the act of teaching. For Ferriols, a teacher is someone who creates an atmosphere in which students discover for themselves the truth about reality. A teacher must have a great appreciation of the power of words and concepts in conveying what is real and must be able to help students to value the same. At the same time, the teacher must remind students that words and concepts are significant only as instruments with which students see reality itself.

KEYWORDS: Roque Ferriols; *meron; konsepto; pag-uunawa; katotohanan*

Layunin ng papel na ito na maipahayag ang pagtingin ni Roque J. Ferriols, SJ, ukol sa maayos na pamamaraan at mahahalagang elemento ng pagtuturo, hindi lamang ng pilosopiya kundi pati na rin ng iba't ibang disiplina na pinag-uusapan sa mga paaralan, upang makarating ang isang mag-aaral sa matinong pag-unawa. Mahalagang pag-usapan ito sapagkat nakasalalay sa pamamaraan ng pagtuturo ng isang guro ang mga posibleng pag-unawa na maaaring marating ng sinumang nagnanais na makapagtamo ng tunay na kaalaman. Hindi layunin ng papel na ito na gumawa ng isang pagbubuo o diskurso ng pilosopiya ng edukasyon. Ninanais

lamang ng manunulat na ilarawan, hango sa mga pagtuturo ni Ferriols, na nakasaad sa *Pambungad sa Metapisika* at iba pang akda, ang mga kinikilala niyang mga elemento na mahalaga upang matulungan ang mga mag-aaral sa kanilang pag-unawa sa katotohanan.

May apat na bahagi ang sanaysay, batay sa mga elementong ito: (1) ang paglalata ng tamang kaligiran para sa pag-unawa, (2) ang instrumento ng pagtuturo, o salita, (3) ang nilalaman ng pagtuturo, o ang “meron,” at (4) ang halaga ng pagpapakumbaba.

I

Para kay Roque Ferriols ang pagtuturo ay isang kilos ng pagbibigay ng guro ng isang kaligiran upang matauhan ang isang mag-aaral sa maaari niyang matutuhan. Sa *Pambungad sa Metapisika*, sinabi niya na inilalagay ng guro sa isang maayos na kaligiran ang isang mag-aaral upang posibleng matanggap niya na may kakayahan siyang umunlad sa kaalaman.¹

Sa dulo ng lahat, ang pasiya na matutong umunawa at tumingin ay nasa kalooban ng bawat tao. Ang espasyo lamang para maganap ito ang mapagkumbaba at masikap na inihahanda ng isang guro para sa lahat.

Sa espayong ito may mahalagang papel na ginagampanan ang guro. Bagaman tanging ang mag-aaral ang maaaring tablan ng pag-unawa, maliwanag din na sa kalawakan at kalaliman ng katotohanan ay hindi káya ng pantáong kalikasan ng mag-aaral ang maunawaan ang lahat. Ang katotohanan at kaalaman ay maaaring ituro o bigyang liwanag ng iba—ng isang guro na nagnanais na matuklasan ng kaniyang mag-aaral ang pag-unawa sa katalagahan. Sa ganitong kalagayan, nagsisilbing isang bukal ng kaalaman ang guro, at lumalawak ang naaabot-tanaw ng mag-aaral sa interaksyon nila.

Ngunit, mahihinuha rin natin kay Ferriols, hindi bulag na pagtanggap ng kaalamang nagmumula sa isang “mas nakakatanda at nakakaalam” na guro ang ginaganap ng isang mag-aaral. May pangangailangan pa rin ang mag-aaral na gumawa ng masusing kilos ng panginigilates sa bukal ng kaalamang ito. Wika nga ni Roque Ferriols:

Malawak ang bahagi ng ating kaalaman na nababatay sa paniniwala sa ating kapwa. Ang tungkol sa ating kalusugan; kung malubha ang sakit mo, magpapagamot ka sa

¹Roque J. Ferriols, SJ, *Pambungad sa Metapisika*, ikalawang edisyon (Quezon City: Office of Research and Publications, Ateneo de Manila University, 2002), xiv.

doktor. Ang tungkol sa mga pangyayaring di natin nasaksihan. At iba pa. Di natin nakikita ang mga bagay na ito sa personal na paningin ng ating pag-uunawa, ngunit kaya nating suriin: kapanipaniwala ba itong taong ito? Itong periyodikong ito? At iba pa.²

Sa huli, may nagaganap na seryosong pagpapasiya ang isang mag-aaral kung tunay ngang mapagkakatiwalaan ang kaniyang guro bilang bukal ng kaalaman. Ang pasiyang ito ay nararating lámang mula sa maayos at disiplinadong pagtitiyaga na kilatising mabuti ang kaalamang nagmumula sa labas ng sariling pagdanas sa meron.

II

Paano ba nagagawa ng guro ang paglalatag ng tamang kaligiran upang matuto ang mag-aaral? Para kay Ferriols, nasa tamang paggamit at pag-unawa ng mga salita ito. Ang salita ay nahuhubog kasama at kasabay ng pag-unawa.³ Ang obheto ng pag-unawa ay walang iba kung hindi ang katotohanan, ang katalagahan. Sinasalamín ng salita ang interesanteng tagpuan at pagdanas ng tao sa kaniyang daigdig. Tumatalab ang iba’t ibang detalye ng mundo sa tao sa pamamagitan ng kaniyang mga pandama. Nakikilala ng tao ang kaniyang daigdig sapagkat bilang isang nilalang na dumarama, nagiging posibleng lumantad ang mga detalye ng daigdig sa pamamagitan ng kaniyang pandama: mabango ang bulaklak, maasim ang mangga, mainit ang panahon, maingay ang mga busina ng bus, at maganda ang kapaligiran. Mula sa mga pandamang ito, bumubuo ang tao ng mga salita bilang paraan ng pagpapahayag ng mga nauunawaan ng kaniyang sarili mula sa kaniyang mga karanasan.

Masasabing ang mga salita ay nagiging ipunán ng mga karanasan at ang produkto ng kaniyang pakikipagtalaban sa talagang umiiral sa meron, hindi lamang mga “huning hinuhubog sa lalamunan, dila’t bibig.”⁴ Kung masinop, maingat, at

²Roque J. Ferriols, SJ, “Pambungad na Pagmumuni-muni,” nasa *Pagdiriwang sa Meron: A Festival of Thought Celebrating Roque J. Ferriols, S.J.*, pinamatnugutan nina Nemesio S. Que, SJ, at Agustin Martin G. Rodriguez (Quezon City: Office of Research and Publications, Ateneo de Manila University, 1997), 246.

³Marahil isa ito sa mga sentral na pagmumuni ni Ferriols. Matatagpuan itong mayamang diskurso ukol sa paghuhubog ng salita mula sa pagdanas sa meron sa kanyang mga akdang *Pambungad sa Metapisika* (Yugto 1 at Yugto 3), *Mga Sinaunang Griyego* (Quezon City: Office of Research and Publications, Ateneo de Manila University, 1992), 20–25, at artikulong “A Memoir of Six Years,” nasa *Pagdiriwang sa Meron*, 215–22.

⁴Ferriols, *Mga Sinaunang Griyego*, 21.

maayos ang paggamit nito, iminumulat at idinidikit ng guro ang mga mag-aaral sa kalagayan ng kung ano ang totoo. Ang kabaligtaran ay totoo rin: sa maling paggamit ng mga salita ay nailalayo ng guro ang mga mag-aaral sa pagkilala ng meron at natatanggalan sila ng potensiyal upang tumaya sa pag-unawa nito. Mali ang paggamit kung hindi kumakagat sa totoo ang mga salitang ginamit ng guro, kung ang pinagkaabalahan niya ay ang mga salita at hindi ang mga karanasang sinasalamain ng mga ito.⁵

Bukod dito, hindi rin lingid kay Ferriols na gumagalaw ang mga salita na tumutukoy sa mga karanasan sa konteksto ng isang partikular na kultura at komunidad. Kayâ may pangangailangan na igalang ang kayamanan ng mga salita na napapaloob sa isang partikular na kultura o pamamaraan ng búhay dahil sinasalamain ng bawat wika ang bukod-tanging pagdanas sa daigdig ng táong nakapaloob dito. Sa paraan ng kanilang wika nila nararanasan at nauunawaan ang daigdig, at ang paggamit ng kanilang wika sa pagtuturo ay posibleng lumikha ng mas malalim na pagkatuto at pagkilala sa katalagahan. Halimbawa, sa mga taga-Bisaya, iba ang adobo sa humba; ang "langgam" ay hindi tumutukoy sa insekto; kapag hindi binantayan ang sinugba o inihaw na isda, magiging "pagod" ito; at "pesteng yawa" ang pangunahing pagmumurá. Sa Tagalog, hindi "nagluluto" ang tao ng bigas kundi "nagsasaing." Dahil kabit na kabit sa búhay natin ang pagkain ng kanin, hindi lamang *rice*, *cooked rice*, at *extra rice* ang tawag natin sa iba't ibang karanasan ng bigas. May ipa, kanin, bahaw, tutong, sangang, at lugaw tayo. Sa isang araw ng pagtatapos ng mga mag-aaral sa kolehiyo, sinabi ni Ferriols sa kaniyang *baccalaureate Mass* na "mahalin mo ang iyong wika. Ito ang wikang ikinabit sa iyo ng Diyos. Kahiya-hiya kung may sinasabi na Siya na hindi mo pa napapansin."⁶

Ang praktikal na implikasyon para sa pagtuturo ay ganito: Kung ang mga salita nga ang kapaligiran na ilalatag ng guro upang ang mga mag-aaral ay matutong umunawa, nagiging matiyaga ang guro na magsaliksik ng mga pagsasalita ng mga

⁵Ferriols, *Pambungad sa Metapisika*, 12–23.

⁶Ngunit bilang isang guro na nagtuturo ng Pilosopiya gamit ang wikang Filipino, maliwanag kay Ferriols na hindi layunin ng pagtuturo sa wikang ito na makabuo ng Pilosopiyang Filipino. Hindi kailanman masasadya ng matinong guro ito. Ang pinagtrutuan lamang niya ng pansin ay ang karanasan na mas nasasalamain sa pamamagitan ng pakikibahagi sa wikang ginagalawan nito: "When I try to philosophize in Pilipino, it is with intent to live and to help awaken other people into living. Each language is a way of being alive that is irreducible. Yes, the things languages do, overlap and, if one just wants to do things with words, he can learn to reduce one manipulation to another. There are those who spend their lives producing vast linguistic networks of mutually reducible manipulations. But he who has touched the heart of a language, even if only for a split second, knows that it is an irreducible way of being alive. Each language has unrepeatable potentials for seeing and feeling, its very own genius, its own nuance. The more languages you really feel, no matter how in a glass darkly, the more you live" (Ferriols, "A Memoir of Six Years," 217).

pantas at dalubhasa upang matulungan siya ng mga ito sa katotohanang nais niyang matuklasan. Kailangan ng pasensiya sapagkat hindi ito madaling gawin; para rin siyang isang mag-aaral na nagnanais tumuklas ng katotohanan. Ang kaniyang inihahaing kaligiran sa pagtuturo ay mga literaturang naglalarawan ng iba't ibang kalagayan ng buhay. Gumagamit din siya ng mga talinghaga at metáporá sa mga paghahambing ng karanasan. Mahusay din ang paglalahad niya ng mga kuwento at halimbawa na nagpapalinaw ng kontekstong kaniyang ginagalawan.⁷ At sa huli, maayos niyang inihahanda ang mga *instruction materials* na tanda ng pagbubusisi ng mga naísing ipaliwanag.

Ngunit may tamang pagtitimpla ang pagsasalita at ang isa pang dapat mahalín ng guro na walang iba kundi ang kilos ng pananahimik. Hindi kailangang sabihin ng guro ang lahat upang tablan ng pag-unawa ang mag-aaral. May pagtitimpi ang guro sa tukso na banggitin ang lahat ng alam niyang karunungan at kilala niyang mga palaisip upang maipahayag ang malalalim na katotohanang kanilang itinuturo. Ito ay sapagkat hindi punto ng pagtuturo, para kay Ferriols, ang paramihán ng masasabi kundi ang kalidad ng maaaring masabi. Mahalaga ang espasyo ng pananahimik at sa katahimikan posibleng makuha ng mag-aaral ang punto ng sinasabi ng guro. Sa pagtalakay ni Ferriols sa kuwento ng pilosopong si Tswang Tsu na ipinahahayag ng isang manggugulong sa isang hari ang halaga ng aktuwal na paggawa ng gulong kaysa sa pag-iipon ng mga masasabi ukol sa paggawa nito, nabigyan ng halaga sa buhay ang kalaliman ng paggawa: “Kapag nasabi na ang lahat ng masasabi, ang pinakamahalaga ay ang hindi masasabi. Magagawa lamang.”⁸

III

Muling pinaaalalahanan tayo ni Ferriols na bagaman ang ating kaligirang ginagamit sa pagtuturo ay mga salita, ang buong atensiyon natin ay nasa pag-unawa at pagkilala ng katotohanan. Sa unang yugto ng *Pambungad sa Metapisika*, isinaad niya na konsepto lamang ang mga salita, mga nilalaman ng ating isip, at nauukol ang mga ito sa pagtuturo ng mas mahalaga: ang totoo o meron. Ganito,

⁷Para kay Ferriols, may halaga sa pag-unawa ang mga naipahahayag ng mga literatura at mga malikhaing produkto ng mga makata. Bagaman ang mga ito ay posibleng likha lamang ng isip, maliwanag na hango ang mga ito sa malalim na pagdanas at pagkilala ng mga makata sa meron (*Pambungad sa Metapisika*, 29–32). Maaari pa rin tayong matauhan at tablan ng pag-unawa ng mga likhang ito. Ang mga likha ng makata ay maaaring maging liwanag na makatulong sa kakayahan ng táong patuloy na mabuhay nang maayos at makatao.

⁸Ferriols, *Pambungad sa Metapisika*, 23–26.

ayon sa kaniya, kapag humaharap ang isang tao sa salamin para magpaguwapo o magpaganda. Wala sa mismong salamin ang atensiyon niya kung hindi nasa sa sarili na siyang ipinakikita ng salamin. Ganito rin ang kalikasan ng mga salita bilang mga kasangkapan at panturo sa meron. Nagiging ganap ang salita kapag ito ay nakatulong upang maabot mo ang pag-unawa sa katotohanan.⁹

Kailangang maging malinaw sa mag-aaral ang ganap na pagkakaiba ng meron at konsepto. Para kay Roque Ferriols, ang mga konsepto ay pawang mga pag-iisip na may malinaw na nilalaman at hanggahan. May nabubuong konsepto sa isip ng isang tao dahil sa pakikipagtalaban nito sa meron, sa talagang nangyayari. May pagkaeksakto ang konsepto sapagkat ang táong humuhubog nito ang gumagawa at nagtatakda ng malilinaw na nilalaman at hanggahan nito sa kaniyang pag-iisip. Kayâ maaaring lumikha ang tao ng daigdig ng purong pag-iisip o purong pangongonsepto nang walang pagkabit sa talagang totoo o sa meron.

Ngunit iba ang nabubuhay sa meron o sa talagang nangyayari. Diin ni Ferriols na ang meron ay hindi lubusang maisasakonsepto. Sa pagpapaliwanag ni Ferriols, maaaring makahubog ang isang tao ng malinaw na konsepto ukol sa kaniyang kaibigan, ngunit maliwanag na may higit na kayamanan at kalalimang hindi lubusang matukoy-tukoy ng mga konsepto. Ito ay walang iba kundi ang buháy na katotohanan ng kaniyang kaibigan. Sa ganitong pag-unawa, may alam siya ukol sa kaniyang kaibigan na nahuhúli ng mga konsepto, ngunit may pag-amin din siya sa hindi mabigkas at hindi malamang hiwaga ng pagmemeron ng kaniyang kaibigan sa katalagahan.¹⁰

Kayâ ang tunay na binibigkas at inaapirma ay ang meron at sa pagbigkas na ito, nahuhubog lamang ang konsepto na ginagamit upang muling ipanturo sa kalaliman ng meron na higit pa sa maaaring sabihin o ilarawan ng mga konsepto. Inihahatid ng isang guro ang mga mag-aaral sa pag-amin na ang tunay na kinalalagyan ng tao ay sa daigdig ng meron. Kayâ ang mabuhay sa meron ay isang pasiya na walang-sawang pakikipagsapalaran sa talagang nangyayari at totoo na hindi lamang lubusang maikakahon sa kilos ng pag-iisip o pangongonsepto.

Dahil sa kilos ng pangongonsepto, maaaring ipagpilitan ng drayber ng dyip, halimbawa, sa kaniyang isip na "waluhan" ang maaaring isiksik na mga pasahero sa isang hanay ng upuan ng kaniyang sasakyan at tahasang hindi na tumingin sa talagang nangyayaring kapayatan o katabaan ng mga ito na makaiimpluwensiya sa

⁹Sa ganitong konteksto nagiging mahalaga ang sinasabi ng makatang si Benilda Santos, dating Dekana sa School of Humanities ng Ateneo de Manila University, bilang tugon sa mga nagtataka kung bakit hindi naka-*powerpoint* ang kaniyang mga presentasyon: "The power is in the point, not in the powerpoint."

¹⁰Ferriols, *Pambungad sa Metapisika*, 14–23.

aktuwal na dami ng maaari niyang ikarga. Iba pa rin ang meron at pawang kilos ng karahasan ang pagsusumikap na iuwi na lamang ang lahat sa malilinaw na nilalaman at hanggahan ng pag-iisip.

Ngunit sabay sa pag-amin na ang konsepto ay kasangkapan lamang upang maunawaan at malinawan sa kung anuman ang talagang nangyayari at nagmemeron, may pag-amin rin na imposibleng makihalubilo sa meron kung walang konseptong káyang tukuyin ang meron. Para kay Ferriols, halos sabay ang pagbigkas ng meron at ng konsepto; nauuna ang pag-aapirma ng pag-iral, ng pagmemeron, at nagiging kasangkapan ang konsepto upang tukuyin at ituro ang meron.¹¹ Sa dulo, mahalagang makita na ang meron ang pinakaimportanteng kilalanin sa pag-unawa ngunit palagiang may bahaging konseptuwal ang gawaing ito.

Mahalaga, halimbawa, na pakilusin ng isang tao ang kaniyang sarili sa mga aktwal na gawain ng pag-ibig sa kaniyang kapuwa. Ngunit kasabay nito, mabibigyang-linaw ng mga salita ang kalaliman na isinasaad ng mga gawain ng pag-ibig. Kayâ ang mga pangako ng pag-ibig na sinasambit, mga paglalarawan ng damdamin ng umiibig, at mga salitang naglililinaw ng intensiyon para sa iniibig—ang mga ito ay bahagi ng interesanteng talaban sa pagitan ng masasabi at hindi masasabi, ng pananalita at paggawa, at ng konsepto at meron.

Dagdag pa, ang mga salita at konsepto ay maaaring magbunga ng mas malalim na pag-unawa kung ang mga ito ay patuloy na inilulublob sa pagdanas ng meron.¹² Nangangahulugan ito na maaaring mapayaman at madagdagan ang mga nilalaman ng konsepto at mapalalawak ang hanggahan ng mga ito kung palagiang ikinakabit ito sa buháy na pakikisalamuha sa katotohanan. Maaaring may malinaw na pagkilala na ang isang tao ukol sa kaniyang kaibigan at kayâ may malinaw na siyang konsepto ukol dito. Ngunit kapag patuloy na pinagtatayaang ng isang tao ang isang kaibigan sa paraan ng pakikipag-usap, pakikisama-sama, at pakikibahagi sa pang-araw-araw na pamumuhay ng kaniyang kaibigan, lumalawak lalo ang pagkakakilala niya rito at yumayaman ang kaniyang konsepto sa kaibigan.

Higit pa sa layunin na mapayaman ang mga salita at konsepto, binibigyang-diin din ni Ferriols ang pagtuturo sa halaga ng mga pinagsasama-samang salita upang makabuo ng makabuluhan at may saysay na pangungusap. Ang pagkakaroon ng pangungusap ng saysay ay dahil sa pagiging tapat nito sa talagang nangyayari. Ito rin ang ikinaliligaya ng mga guro: ang matuklasan ng mga mag-aaral ang kakayahan nilang gumamit ng mga salitang makapagbibigay ng matinong pagpapahayag ng karanasan at katotohanan. Hindi yata magandang karanasan na makinig o magbasá ng pagsusulit, halimbawa, ukol kay Heidegger na halatang nagpupumilit magtonong

¹¹Ibid., 14–19.

¹²Ibid., 29–31.

Heidegger ang mag-aaral sa kaniyang mga pinagsasama-samang komplikadong salita na maliwanag na walang nangyayaring pag-intindi. Posible rin na nagiging listahan ng mga konsepto at salita na lamang na minememorya ang ginagawa ng mga mag-aaral na walang pagkagising sa mga itinuturo ng mga konseptong ito sa katotohanan. Kadalasan sa mga ganitong pagkakataon, ginagawang taguán ang mga salita upang mapagtakpan ang hindi pagkaunawa sa katalagahang itinuturo ng pilosopo o ng guro. Kung walang saysay at pagkagat ang mga salita at mga pangungusap sa katalagahan, bigo ang layunin ng pag-unawa.

Kayâ importante kay Roque Ferriols na hubugin ng guro ang kasanayan niya sa paggamit ng mga konsepto at salita at sa pagbubuo ng mga makabuluhang pangungusap na tapat sa talagang nangyayari at sa talagang totoo. Matuturuan ba ng mga ito ang mga mag-aaral na tumingin at umunawa? Mamumulat ba sila sa mga leksiyon sa disposisyon ng pagtatanong at pagtataka? Malinaw na may panganib sa pagbubuo ng pag-uunawa kung kulang ang kasanayan ng mga guro sa paggamit ng mga salita at pangungusap na makapagtuturo sa meron. Umaasa tayo na taglay ang nabanggit na kasanayan ay magiging karanasan ng mga mag-aaral ang pagkamulat sa potensiyal ng kaalaman.

Ang mga salita rin, ayon kay Ferriols, ay kinikilala sa kahuli-hulihan bilang instrumento ng paggawa. Hindi layunin ng pagtuturo na tumalas lamang ang isip sa larang ng diskurso at debate kundi sa aktuwal na pakikisangkot natin sa pang-araw-araw na gawain ng buhay. Ayon kay Ferriols, sa pagtuturo, halimbawa, ng pamimisikleta:

Habang tinuturuan ako ng aking kaibigan, paminsan-minsan siyang nagsasalita. Nagbibitiw siya ng mga kataga. Hindi siya nagkakabit-kabit ng mga kataga upang bumuo, halimbawa, ng isang matunog na diskurso ukol sa: Ano ba ang magbisikleta? Kung ganyan ang ginawa niya, hindi pa sana ako makabisikleta ngayon. Pero marunong sana akong magdiskurso ukol sa pamimisikleta. Ang mga salita ng nagtuturo ay mga instrumento ng paggawa. Nakikilalang wasto ang mga salita kapag ang tinuturuan ay nakapagbibisikleta na.¹³

May dimensiyon ng paggawa ang nilalaman at itinuturo ng bawat salita. Kapag ang isa ay “nagbibitiw ng salita,” gaya na lamang sa mga panahon na ang isang tao ay nangangako o naninindigan sa isang tao o bayan na minamahal, itinatali niya ang kaniyang sarili sa pagkilos na tumutúngo sa pagpapatibay ng pangako at paninindigang kaniyang binitiw. Para kay Ferriols, may matinding responsabilidad na inaakò ng isang bumibigkas ng salita. Kapag binigkas ko na ang kapuwa ko ay meron, hindi ko na kailanman maitatanggi na ganap siyang nagpepresensiya at humihingi ang pagbigkas na ito ng patúloy na paggawa ng

¹³Ibid., ix–x.

maayos na pakikitungo sa kaniya sa paraang hindi ko na siya maaaring balewalain.¹⁴ Kapuwa may binibigkas ang guro at mag-aaral. Kapuwa sila responsable sa kanilang mga binitawang salita.

Isang mabigat na tungkulin ang pagtuturo, ayon kay Ferriols, dahil higit sa pagkamulat na makita kung anuman ang totoo, layunin ng guro na “makakita” ang pag-unawa ng mga mag-aaral. May nakikita ang pag-unawa na higit pa sa maaaring makita ng mga mata. Tinuturuan ng guro ang mag-aaral na patalasin ang “mata” ng pag-unawa: na may mga kahulugan at katotohanang maaaring makita kung alisto ang isang mag-aaral na tumingin. Kinikilala ni Ferriols na isang klaseng pagtingin ang pag-unawa.¹⁵ Kadalasan nga ay mga salitang may kinalaman sa akto ng pagtingin ang ginagamit ng isang tao sa mga panahong natatablan o nakukulangan siya ng pag-unawa: “malinaw” ang puntong inihahayag ng guro, “malabo” ang pagpapaliwanag ng leksiyon, “nag-aagaw-dilim” ang pag-unawa sa mga detalye ng paliwanag. May napanghahawakang pag-unawa ang táong may nakita sa kaniyang pag-iisip. May nahuhúling pagsinag ng katotohanan ang táong palaging tumitingin at nag-aabang sa maaaring ipakita ng katalagahan sa kaniyang isip. Ang tunay na nagnanais makaunawa, kung gayon, ay aktibong nag-aabang at naghihintay sa anumang posibleng maipahayag at maipakita ng meron.

Ang isang táong nais tumingin ay isang táong patúloy na pinaghahandaan ang pangyayari ng pagpapakita ng meron. Ito ang gawain ng pag-unawa. Ito ang tunay na kilos ng táong handang mabuhay sa katotohanan at meron. Natuturuan ng guro ang mag-aaral na sa kanilang sarili ay mabása at makita ang mga kahulugan na maaaring nakakubli sa mga pisikal na pagpapakita ng katotohanan. Kung ihahasa ng mag-aaral ang kakayahang ito na “makakita” ang pag-unawa, magiging mas buo ang pagkilala niya sa pagpapahayag ng katotohanan. Isang uri ng pagsasanay at pag-uugali na patúloy na tumingin ang gawaing intelektuwal. Kayâ nga isang kagalingan sa pag-unawa ang naaabot ng isang táong nagtitiyaga-tiyagang makakita ng katotohanan. Sa dulo, isang kagalingan sa pagiging tao ang pag-unawa at pagtingin sapagkat ito ang kalikasan ng buhay-tao: ang palagiang mabuhay na kumikilala at nakakakita ang katotohanan.

Katamaran naman para kay Ferriols ang pamamaraan ng buhay ng táong ayaw nang tumingin at umunawa.¹⁶ Ang tinatawag ni Ferriols na táong tamad ay paulit-ulit na lamang na kinakapitan ang anumang nakasanayan nang pamamaraan ng pagtingin na kaniyang napanghawakan na sa nakaraan at pilot na ito na lamang ang batayan ng pag-unawa na ilalapat niya sa kaniyang pamumuhay sa lahat na

¹⁴Roque J. Ferriols, SJ, *Pilosopiya ng Relihiyon* (Quezon City: Office of Research and Publications, Ateneo de Manila University, 2004), 5–6.

¹⁵Ferriols, “Pambungad na Pagmumuni-muni,” 241–43.

¹⁶Ferriols, *Pambungad sa Metapisika*, 50–56.

ng panahon. May katamaran rin ang mga táong nákukulóng na lamang sa isang patakaran o sistema ng pag-iisip. Sa ganitong sitwasyon, tinatanggihan na ng táong nákukulóng sa isang disenyo o sistema ng pag-iisip ang kahit na anong pakikibahagi sa mga paglalantad ng katotohanan labas sa kaniyang napiling sistemang ginagalawan. At sa kalabisan, para kay Ferriols, ang lahat ng hindi pumapaloob o napasasakop sa napiling sistema—makaagham o makamatematika kaya—ay kinikilala lamang ng táong ito bilang huwad at hindi kakikitahan ng kahulugan.¹⁷

Hindi madaling solusyunan ang mga problematiko na nakikita ng ating pag-unawa. Ngunit dahil sa kakayahan ng ating pag-unawa na patuloy tumingin, lumalawak ang ating abot-tanaw upang mas lalong mapangatawanang pagtayaan ang patuloy na paglalantad ng totoo.

IV

Napakayaman ng talaban sa nibel ng pag-unawa ang nangyayari sa gitna ng ugnayang guro–mag-aaral. Ngunit sa gitna ng lahat ng napakatinding kakayahan ng bawat isa na mamulat sa kaalaman, sinasabi ni Ferriols na sa lahat ng panahon, ipinamumukha rin ng katotohanan na ang kakayahang ito ay palaging limitado. May hanggahan ang kakayahan ng tao na umalam, palaging sa abot lamang ng kaniyang abot-kaya. Ang isang guro ay namumulat na wala siyang monopolyo sa pag-unawa, at kaya mapagkumbabang inaamin ng isang guro ang kaniyang limitasyon. Bilang tao, siya ay may kontekstong ginagalawan na nagtatakda ng mga tunay na hanggahan kung paano niya uunawain ang katalagahan. Hindi maitatangi, halimbawa, ng isang guro na posibleng ang nagiging lente sa pagtingin sa daigdig ay sa pamamaraang metapisiko o penomenolohiko dahil na rin sa ito ang mga pilosopikong tradisyon na palagiang ginagalawan ng kinabibilangan niyang pamantasan. At kayâ maging ang kalagayan na kaniyang binubuo upang galawan ng mag-aaral ay nalilimitahan din ng kanyang abot-tanaw na nagiging limitasyon din ng kontekstong ginagalawan ng mga mag-aaral.

Para kay Ferriols, hindi maiiwasan ang iba’t ibang kilos ng pag-aabtraksiyo. Talagang sa lahat ng panahon, bahagi lamang ng ating kalikasan ang magkasabay na may ginagawa tayong kilos ng *kuha* at *ivan* sa meron.¹⁸ Dahil limitado ang kakayahan nating umunawa, may mga nakukuha tayong mga detalye sa meron sa mga panahong tumitingin tayo rito. Ngunit, sa akto ng pagtingin at pag-uunawa sa meron, hindi hamak na marami tayong naiwang mga katotohanan ukol dito. Sa

¹⁷Ibid., 51–52.

¹⁸Ferriols, “Pambungad na Pagmumuni-muni,” 247–50.

pagkabukás dito natin nahuhúli ang ating mga sarili kung paano nagiging limitado ang ating pag-unawa. Maaaring ibang-iba ang pagtingin o pag-unawa ng isang manggagawa sa kompanyang kaniyang pinapasukan kung ikokompara sa mayari nito. Sa pagkilala ng kilos ng pag-aabtraksiyo, naitutulak tayo upang muling umunawa at tunay na tumingin. Sa halimbawang nabanggit, maaaring mamulat ang nagmamay-ari ng kompanya sa mga hinaing ng kaniyang mga manggagawa at subuking tugunan ang mga ito. Maaari ring tablan ng pagmamalay ang mga manggagawa sa komplikasyon ng pangangasiwang pinansiyal na pinagsusumikapang asekasuhin ng nagmamay-ari ng kompanya. Sa pagkilala ng kilos ng pag-aabtraksiyo bilang hindi maiiwasang pangyayari, maaaring matulungan tayong muli pang tumingin at umunawa sa meron upang mapalawak natin ang pag-intindi rito.

Sa bawat panahon, hinihingi na maging mulat ang bawat isa sa kilos ng pag-aabtraksiyo. Nagiging mapanganib ang isang pag-unawa na hindi nakakikilala na ito ay nabuo bilang kilos ng pag-aabtraksiyo na nangangahulugang may palaging may kilos ng pagkuha at pag-iwan. Nababansot ang pag-unawa na inaakalang ang lahat ng nakuhang pag-alam ay ang kabuuan na ng maaaring makita sa meron. Wala nang kakayahang mag-isip pa at wala nang pagkakataon sa pagpapalawak ng pag-unawa ang táong nabihag na sa ilusyong nakita na ang lahat. Ngunit patuloy na magnanais na umunawa ang táong mapagkumbabang umaamin na sa lahat ng pagkakataon ay gumagalaw siya sa kilos ng pag-aabtraksiyo. Binabanat ng táong ito ang kakayahan niyang mag-isip at kumilates pa nang sa gayon ay patúloy na mapayaman ang kakarampot na naintindihan sa katotohanan. Ang táong mulát sa abstraksiyo ay ang táong mulát sa pag-unawang gumagalaw sa abot-tanaw ng *pagka-alam* at *pagka-hindi-alam*.

Bahagi rin ng kontekstong ginagalawan ng bawat isa sa abot-tanaw ng pagnanais magkaroon ng pag-unawa ang limitasyon ng mismong pangangatawan. Napapagod din ang katawan, pumupurul ang isip, tumatanda at nagkakasakit, nagkaka-*hang-over*, napupuyat, nagbabaltik at natatablan din ng samot-saring emosyon mula sa kaligayahan hanggang sa matinding kalungkutan. Ang mga elementong ito ay hindi maitatangging nagbibigay ng hangganan sa kakayahan nating tumingin at umunawa. Kayâ hangga’t mas maaga nating tinatanggap ang epekto ng mga ito sa ating kakayahang umunawa, ay mas madali nating pinalalaya ang sarili sa kayabangan at katigasan ng ulo na kayaning malaman ang lahat.

Ngunit sa huli, para kay Ferriols, ang limitasyong ito ay hindi dahilan upang bitiwang na ng tao ang pagnanais sa kaalaman sapagkat gaano man kaliit ang kaalaman at pag-uunawa na káya nating makamit sa buhay na ito, tunay na kaalaman at pag-unawa pa rin. Ito nga ang pantaong kalikasan natin. At káya gaano man katiting ang kaalaman at pag-unawang ito, kinakailangan nating panghawakan at maging responsable tayo sa pangangalaga nito upang patuloy ito na tumubo at

yumaman. Dahil nga limitado lang ang kakayahang maunawaan ng guro, maaari niyang kilalanin din ang kakayahan ng kapuwa niya bilang maaaring maging mga bukal ng mapagkakatiwalaang kaalaman.

Sa dulo, may aspektong pangkomunidad ang usapin ng pag-unawa. Nagtitiwala ang guro sa kakayahan ng iba na tumulong sa kaniyang gawain ng edukasyon. Ang bawat isa ay maaaring makaambag sa buong gawain ng pagbibigay ng kalagayan upang magising ang mag-aaral sa abot-tanaw ng kanilang kawalang-kaalaman tungo sa pagkagising sa makatotohanang kapasidad na umunawa. Sa katunayan, ipinakikita ni Ferriols na maaaring maging bukal din ng kaalaman ang mismong mga mag-aaral sa pagpapalalim ng kaniyang pag-unawa.¹⁹ Likas sa lahat ang kakayahang mag-isip at umunawa, at dahil dito, posibleng tablan ang bawat isa sa kakayahan ng kapuwa na makapagbigay din ng liwanag sa mga bagay na ninanais maunawaan.

Para kay Ferriols, buháy palagi ang kilos ng pag-uulit o walang sawang pagsasagawa sa panahon. Ang kilos na ito ang galaw ng kalooban na muling makibahagi sa dinamikong kilos na nagaganap sa meron, sa talagang nangyayari, nang sa gayon ay hindi patigas ng panahon at makitang maaari ko pang kakitahan ng mga bagong potensiyal at kahulugan ang aking daigdig.²⁰ Sa pag-uulit, namumulat ang tao na may mga pagkamaaari siyang hindi nagawa sa nakaraan: halimbawa rito ang mga dapat niya sanang natutuhan kung siya ay tumingin lamang, mga pag-unawang kinapulutan ng aral kung siya ay nakinig lamang, at mga pagkamulat sa anumang totoo kung hindi lamang siya nag-asal na walang pakiramdam at pakialam. At dahil ang mga ito, bilang pagkamaaari, ay hindi pa naisakatuparan, tumatalab sa pag-unawa ng isang tao na ang mga ito ay pagkamaaari pa rin na puwedeng tugunan na sa ngayon. Kayâ hindi nawawalan ng loob ang táong nais umunawa sapagkat may potensiyal palaging maaaring ulitin. Bilang pagpaparangal sa kaniyang guro na si Norris Clarke, SJ, sinabi ni Ferriols ang mga sumusunod:

Meron nang pag-iisip na nangyari sa nakaraang panahon, pero ang pag-iisip na nangyari na ay maaaring pangyarihin muli. Ang mga nangyari sa larangan ng diwa ay hindi natatapos kailanman. At sa taong buhay, hindi naluluma kailanman ang anumang ideya. At kaya nga kung ang isang tao ay makikihalubilo sa isang buhay na pag-iisip, kahit na iyong nag-isip ay namatay na, pero ang kanyang pag-iisip ay buhay pa, kung makihalubilo ka roon at pangyarihin mo uli, mabubuhay iyon uli sa iyong pag-iisip, at marami kang mauunawaan, marami kang makikita na hindi mo sana makikita kung hindi dahil sa kanya.²¹

¹⁹Ferriols, *Pambungad sa Metapisika*, xvii.

²⁰Ibid., 40–46.

²¹Roque J. Ferriols, SJ, "Fr. W. Norris Clarke, S.J.: Heswitant Metapisiko," nasa *Pagdiriwang sa Meron*, 268.

Isang búhay ng pag-unawa at pagtingin ang kinasasangkutan ng gurong tulad ni Ferriols. Humihingi ang búhay na ito ng isang seryosong pagtataya sa talagang nangyayari, sa meron. Kaya humihingi rin ito ng isang seryosong pagtataya na umunawa sa isang mag-aaral na nagnanais makibahagi sa landas na ito. Nagiging interesante ang pagtahak sa landas ng pag-unawang ito sapagkat punông-punô ito ng pag-aabang at pagkamangha sa anumang maaaring ipakita ng meron sa isang táong aktibong umuunawa.

TALASANGGUNIAN

- Ferriols, Roque J., SJ. “Fr. W. Norris Clarke, S.J.: Heswitang Metapisiko.” Nasa *Pagdiriwang sa Meron: A Festival of Thinking Celebrating Roque J. Ferriols, S.J.* Pinamatnugutan nina Nemesio S. Que, SJ, at Agustin Martin G. Rodriguez, 265–84. Quezon City: Office of Research and Publications, Ateneo de Manila University, 1997.
- . “A Memoir of Six Years.” Nasa *Pagdiriwang sa Meron: A Festival of Thinking Celebrating Roque J. Ferriols, S.J.* Pinamatnugutan nina Nemesio S. Que, SJ, at Agustin Martin G. Rodriguez, 215–22. Quezon City: Office of Research and Publications, Ateneo de Manila University, 1997.
- . “Pambungad na Pagmumuni-muni.” Nasa *Pagdiriwang sa Meron: A Festival of Thinking Celebrating Roque J. Ferriols, S.J.* Pinamatnugutan nina Nemesio S. Que, SJ, at Agustin Martin G. Rodriguez, 239–50. Quezon City: Office of Research and Publications, Ateneo de Manila University, 1997.
- . *Pambungad sa Metapisika*. Ikalawang edisyon. Quezon City: Office of Research and Publications, Ateneo de Manila University, 2002.
- . *Pilosopiya ng Relihiyon*. Quezon City: Office of Research and Publications, Ateneo de Manila University, 2004.
- . *Mga Sinaunang Griyego*. Quezon City: Office of Research and Publications, Ateneo de Manila University, 1992.

Albert M. Lagliva is an Assistant Professor at the Philosophy Department of Ateneo de Manila University. He is currently working on his PhD at the same university. His research and advocacy revolve around poverty alleviation and basic sector participation in governance. He may be reached at alagliva@ateneo.edu.